

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jus Canonicvm R.P. Pavli Laymanni, Soc: Jesu Theologi, Et
Olim In Alma Et Episcopali Academia Dilingana SS.
Canonum Ordinarii Professoris**

Laymann, Paul

Dilingæ, 1666

Titvlvs XLIII. De Arbitris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62559](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62559)

iudicij; v. g. si talis causa, aut loci consuetudo sit, vt reus sequi debeat forum actoris, vel si Clericus, videl. Prælatus ratione potestatis cõpescere possit reum sibi subditum. Qua de re videri potest Durandus in speculo, cit. §. 1. n. 13. Bartolus in l. 3. ff. hoc tit. Item, ne actiones in iudicium deductæ reales emanentur,

Præterea dubitari non potest, quin actionum etiam personalium, dubiarum, seu incertarum mercationes Clericos valdè de- deceant; ideòque si cum scandalo, & periculo peruertendi iustitiam fiant, sub cen- sura ipsi prohiberi possunt, vt colligitur ex isto c.

TITVLVS XLIII. DE ARBITRIS.

SVMMARIVM.

1. Arbitr (latius sumendo hoc nomen) idem est, quod arbitrator, strictè autem accipitur pro eo, qui ex legis præscripto seu partium conuentione de causa controuersa suum arbitrium pronunciat, quo partes stare debeant.
2. Sunt autem arbitri alij iuris, qui & necessarij vocantur; alij verò voluntarij seu compromissarij.
3. Inter vtrosq; varia discrimina sunt. I. Arbitri iuris cogi possunt ad suscipiendum hoc munus, non item compromissarij.
4. II. Arbitri iuris iurisdictionem habent, ideòque omnia agunt vt Iudices; Compromissarij nullam habent iurisdictionem; unde etiam, vt eorum arbitrium distinguatur à Iudicis sententia, vocatur illud laudum.
5. III. Ab arbitris iuris appellari potest à cõpromissarijs autem tantum fieri potest reclamatio seu petitio, vt arbitrium reducatur ad iustitiam.
6. Duplex genus est arbitrorum compromissariorum; vnum eorum, qui ordinem & formam iudicij seruare tenentur; alterum eorum, qui sine hoc ordine & forma iudicij ex equo & bono de causa i-

psis per compromissum commissa arbitrantur, & hi propriè vocantur arbitratore; illi arbitri.

7. Præter hos arbitros & arbitratores sunt alij, qui dicuntur amicabiles cõpositores, qui nõ tenentur, vt illi secundum terminos iuris & merita causæ pronunciare, sed principaliter attendere ad pacem inter partes stabilendam.

Arbitri nomen ab arbitrando dictum est, vt idem sit arbitrator, quod arbitrator, seu estimator. Sed strictius nomen arbitri accipitur pro eo, qui ex legis præscripto, aut partium conuentione suum arbitrium circa controuersiam aliquam pronunciat, quo partes stare debeant.

Sunt autem alij arbitri iuris, qui & necessarij dicuntur, quia ex legis, aut statuti necessitate seu à iudice, seu à partibus constituendū sunt, vt videre est in c. suspicionis, 39. de offic. deleg. c. ab arbitris, 11 eod. in 6. c. si Clericus, 11. q. 1. Alij verò sunt arbitri voluntarij seu compromissarij, qui ex libera partium voluntate ac compromisso constituuntur.

Inter vtrosque arbitros varia discrimina sunt, potissimum ista: I. Arbitri iuris, cum

N n n n 2 ex

ex præscripto legum eligendi sunt, compelli possunt ad suscipiendum hoc munus, vti docet Mol. tr. 5. de iust. disp. 23. n. 10. Sed arbitri compromissarij liberè suscipiunt, aut respuunt compromissum, postquam verò (interueniente stipulatione secundum ius ciuile, aut nudo pacto secundum ius canonicum, & in conscientia foro) acceptarunt compromissum, tunc procedere, & arbitrium dicere coguntur, l. 3. §. 1. ff. de receptis arbitris. Præterquam, si necessarium eis impedimentum incidat, vt inualetudinis, priorum negotiorum occupatio, profectio vrgens, inimicitia capitales inter arbitrum & litigatorem &c. tum causa cognita, excusatio recipietur, l. licet, 15. ff. eod.

4 II. Arbitri iuris iurisdictionem habere censentur, ex lege ipsis competentem, id eoque vt veri Iudices omnia agere possunt, quæ ad causæ definitionem necessaria sunt, videl. partibus terminum, etiam peremptorium, præscribere, citare & compellere testes, atque inobedientes punire, argum. cit. c. suspitionis, vbi id notat Gl. ver. ad quos omnia, Abb. n. 3. At verò arbitri compromissarij iurisdictionem nullam habent, cum eam à partibus accipere non possint: quare nec testes ad comparandum compellere, aut punire possunt, neque partibus contententibus imperare, nisi quatenus se per compromissum liberè astrinxerunt. Quamobrem eorum arbitrium vt à Iudicis sententia distinguatur, *laudum* à Doctoribus appellari solet. Atque tota eorum potestas à partibus compromittentibus deriuatur, vt de nulla re statuere possint, nisi de qua compromissum & quatenus compromissum est, l. non distinguemus, 32. §. de officio, ff. eod.

5 III. Ab arbitris iuris appellari potest, cum veri Iudices sint, cit. c. ab arbitris. Sed à compromissarijs, seu voluntarijs arbitris appellari nequit, l. i. c. de receptis arbitris, l. nō distinguemus, 32. §. cum quidam ff. eod. Cuius ratio est, quia sponte se obligarunt partes ad standum arbitrio, seu laudo; ergo illud refutare non debent. Si tamen arbitrium seu laudum manifestam iniquitatem continere

videatur, multò magis si arbitri per dolum, collusionem, seu ex falsis probationibus processisse noscantur, tum contra partem aduersariam, si executionem arbitrij seu in iudicio coram ordinario Iudice, seu extra iudicium petat, exceptio de dolo opponi potest, cit. l. non distinguemus, §. cum quidam. Quamobrem breuiter dici potest, tametsi à laudo arbitratorum non detur propriè appellatio, posse tamè fieri reclamationem, seu petitionem, vt arbitrium reducatur ad iustitiam, secundum boni ac prudentis viri iudicium, sicuti dicitur infra in c. per tuas, 9. hoc tit.

Arbitrorum compromissorum duplex genus est, sicuti videre est apud Abb. in c. Quintauallis, n. 7. de iureiur. Syl. ver. arbitror, q. 1. Vnum eorum, in quos seu expressè, seu tacitè ita compromissum est, vt ordinem ac formam iudicij seruare teneantur, ita vt coram eis libellus offerri, lis contestari, & reliqua obseruari debeant, quæ ad iudicium requiruntur: Et de hoc compromisso sermo est in l. 1. ff. eod. vbi dicitur, quòd compromissum ad similitudinem iudiciorum redactum sit. Interim verò non prohibentur partes etiam his arbitris aliquid de solemnitate seu forma iudicandi remittere: cum omnis eorum potestas à partium voluntate pendeat, ac mensuretur. Idque colligitur ex l. diem, 27. §. Si quis litigatorum, ff. hoc tit. & ex communi docet Molin. tr. 5. disp. 33. n. 1.

Alterum verò arbitratorum genus est, in quos à partibus, præsertim circa contractus perficiendos, aut damna illata resarcienda ita compromittitur, vt non obseruato iuris ordine, sed cognita & examinata causâ, sicuti ipsis visum fuerit, arbitrentur. Vt si duo consentiant, agrum eo pretio venditum ac emptum esse, quod Titius eo inspecto aestimauerit, seu arbitratus sit: Vel vt pro vulnere illato lædens tantum dare debeat, quantum eo inspecto, arbitratus fuerit Caius. Et hi extra iudicalem indaginem, seu non secundum iudicij formam arbitrantes, proprio vocabulo à DD. appellari solent *arbitratores*, & eorum sententia *arbitramentum*: Qui verò secundum formam iudicij procedunt, & de quibus

quibus tit. ff. & C. de receptis arbitris frequens mentio est, ij proprie arbitri appellatur. & eorum sententia *arbitrium seu laudum*. Quamvis in iure ipso inter hæc vocabula *arbitri*, & *arbitratores*, nullam discrimen reperiri, rectè monuerit Molin. disp. 38. n. 10.

Aliud discrimen inter arbitros ita strictè acceptos, & arbitratores afferunt Bartol. in l. societatem, §. arbitratorum, ver. In summa hoc habet, ff. pro socio, Abb. in c. Quintanalis, de iurejur. n. 29. & 30. Quod sententia arbitratoris, ad petitionem partis, propter iniquitatem seu læsionem enormem reduci debeat ad æqualitatem secundum boni viri arbitrium, non item sententia arbitri, sed ea observari debeat, siue æqua, siue iniqua sit, dummodò dolus absit. Verùm hæc doctrina in iure fundata non est, sicuti rectè ostendit Mol. disp. 30. ex l. in proposita, 78. & seq. ff. pro socio, & l. si libertus ita, 30. ff. de operis libertorum, quibus locis generatim dicitur, non esse mentem compromittentium in arbitrum stare eius iudicio, si iniquè arbitratus fuerit. Præterquam, si expressè conventum fuerit, ut arbitrium, qualecunque fuerit, seu æquum, siue iniquum, acceptetur, iuxta cit. l. societatem, §. arbitratorum. Verùm in dubio id nunquam præsumendum, sed potius ita in arbitros qualecunque conventum, ut ita arbitrentur, sicuti virum bonum arbitrari oporteret, iuxta cit. l. si libertus.

Porro præter dictos arbitros, & arbitratores, quorum utriusque arbitrium ferre debent secundum merita causæ ipsi commissæ, aliqui sunt, qui dici proprie solent compositores amicabile, quibus hoc proprium est, quod non præcisè secundum terminos iuris, aut causæ merita pronuntiare debeant, sed principaliter attendere ad pacem & concordiam inter partes stabilendam, eiusque ratione vni parti aliquid demere, & alteri adiudicare, dummodò id fiat absque læsione magna. Tales compositores (qui quandoque etiam arbitratores appellari solent, ut dixi lib. 4. tr. 5. c. 11. n. 6.) in duplici genere sunt, sicuti bene annotavit Mol. disp. 30. num. 9. Alij compromissarij, seu in quos partes compromittunt. volentes inter se amicabiliter

componi ad concordiam stabilendam. Alij autem non compromissarij, qui non præcedente partium sponcione, seu pacto, sponte, vel aliorum suafu, aut mandato v. g. Principis accedunt ad compositionem amicabilem proponendam, in quam sperant partes consenturos, ne litibus diu fatigari eos necesse sit, iuxta Authent. Si verò, C. de iudicijs. Et hi compositores, proxenetae similes sunt, seu mediatoribus; non item proprie arbitri aut arbitratores dici debent, ut colligitur ex l. Pomponius, 13. §. recepisse, ff. hoc tit.

Ante tractatum autem de iudicijs, placuit IC. agere de arbitris, partim quia arbitria ad iudiciorum formam redacta sunt, l. 1. ff. de recept. arbitris, partim quia sicuti supra præmissum fuit de pactis & transactionibus, per eas non raro lites terminantur, ut ad iudicium venire necesse non sit, ita etiam lites plurimæ per arbitros componi solent. Quare de utrisque transactionibus & compromisso ante iudicia præmittitur.

CAPITVLVM I.

Sanè.

PARAPHRASIS.

Statuit Concilium Africanum, si inter Episcopos controuersia oriatur, eamque per arbitros definiri consentiant, ut vel vnus eligatur, vel tres; ita ut quod omnibus, vel duobus placuerit, id ratum sit.

SUMMARIVM.

1. *Controuersia communi consensu partium committi potest arbitris definienda, non tamen debet, nisi in certis quibusdam casibus.*
2. *Consultius est, ut in arbitros numero impari compromittatur, potest tamen etiam in numero pares.*
3. *Et eis discordantibus statuitur sententia maioris partis; necesse tamen est, ut omnes presentes sint.*

NOTANDVM I. Si aliqua controuersia orta sit, partes communi consensu arbitris eam definiendam committere possunt.

Nnnnn 3

sunt.

sunt. Sed non coguntur; nisi vel municipale statutum, aut familiæ pacta ita præcipiant; aut lex communis in aliquo casu iubeat, ut in c. suspicionis, 39. de offic. delegati.

2 NOTANDVM II. Consultius est, ut arbitri impari numero assumantur, quàm pari. Potest tamen etiam in arbitros pares numero compromitti, sicuti infra dicitur, & videri potest Gl. hic ver. vnus eligatur.

3 NOTANDVM III. Si tres, pluresue arbitri constituti sint, & inter se dissentiant, statitur sententiâ partis maioris. Ita etiam habetur in c. 1. eod. in 6. vbi id notat Gl. magna. Necessè tamen est, ut omnes præsentés sint, quando quidem ita dati sunt, ut tres, non duo arbitrentur. Quare vno eorum absente, tametsi reliqui consentiant, non valet arbitrium; cit. l. Item si, §. Celsus, & l. seq. Quomodo neque pluribus delegatis iudicibus, sententia valet, nisi omnes præsentés sint, quia omnes iudicare iussi sunt, l. duo ex tribus 39. ff. de sententia, & re iudic. Et quod maior pars totius numeri statuerit, id perinde censetur, ac si omnibus placuisset. l. quod maior 19. ff. ad Municipale. Vide Gl. hic ver. aut duorum, & quæ dicentur in c. 2. eod. in 6.

CAPITVLVM II.

Non sine.

PARAPHRASIS.

Robertus Archidiaconus in Ecclesia S. Alphridi facellanum instituit Alanum: mortuo Roberto nepos eius (ex fratre) Marcus, qui Roberto successerat, Alanum de nouo instituit, seu potius confirmauit: sed postea multis eum exactionibus indebitis grauauit; ac denique Capellaniâ cedere voluit, promissis ei quinque marchis argenti pro annua pensione; sed cum Alanus morem gerere nollet, eum Capellaniâ spoliavit. Cum verò Alanus exul iustitiam obtinere non posset, nec suam vltèrius inopiam sustinere, Marcus per fraudem extorsit à dicto Alano, ut iuratus consentiret in duorum clericorum super

haec re arbitrium. Hi Marco fauentes iusserunt, ut acceptis quinque argenti marchis lite ac iure suo cederet. His intellectis, mandat Alexander III. Archiepiscopo Eboracensi, si cognouerit dictos clericos tam nequiter arbitratos esse, Presbyterum Alanum ab obseruatione iuramenti Apostolica auctoritate absoluat: Sin autem arbitrium seu laudum illorum æquum esse intellexerit, vtramque partem ad eius obseruationem, postposita appellatione, compellat.

SVMMARIVM.

1. Cui beneficium, vel quæuis gratia collata est, potest eius collationem iterum petere; neque ideo prima renunciat.
2. Si appareat dolus, vel iniquitas in laudo, non est necesse illud obseruari, sed potest opponi exceptio, si pars altera arbitri executionem petat.
3. Arbitrium de danda re temporali pro iure beneficiâli simoniacum est, idcirco non obseruandum.

NOTANDVM I. Is, cui beneficium, vel quæuis gratia collata est, potest iterum eius collationem petere. Nec propterea videtur renuntiare primæ, aut eius invaliditatem agnoscere; cum id facere possit ad cautelam; si fortè prior collatio non sufficiat, aut defectu aliquo laboret, ut tutior sit per secundam. Ita significat Gl. hic ver. ordinauerit, & docet Abb. hęc not. 3.

NOTANDVM II. Si appareat dolus, seu iniquitas in laudo arbitratorum, necesse non est illud obseruare, cum possit opponi exceptio de dolo, si pars altera arbitri executionem petat, l. non distinguemus, 32. §. Cum quidam, de receptis arbitris & l. 3. Cod. eod. & colligitur ex textu isto, secundum vnum eius intellectum; Quod arbitrium reprobatum fuerit, quia dolus, & fauor erga alteram compromittentium partem ei causam præbuit.

NOTANDVM III. Si arbitri pronuntient aliquid temporale dandum esse pro dimittendo iure beneficij spiritualis, tale pronuntiatum

ctatum, seu laudum simoniacam prauitatem continet, id eoque obseruandum non est. Ita habetur in c. vlt. de rer. permut. & sumitur ex hoc c. secundum alterum, eumque textui magis conformem intellectum; quia Clerici illi adeo nequiter arbitrati sunt, vt simoniacam commutationem imperaret: vnde iudicatum est, eorum laudum obseruandum non esse; & à iuramento absoluedum esse Alanum, seu (vt Gl. hic interpretatur) potius declarandum iuramenti obligatione eum non astringi; cum is nec voluerit, nec potuerit se obligare ad obseruandum laudum simoniacum. Idemque sentiendum de quouis laudo, si eo precipiatur, quod sine peccato fieri non potest, esse ipso iure irritum.

Obijcies: Quod arbitri, sicuti & iudices, in lite beneficiaria vni beneficium adiudicare possint, eumque grauare, vt pro bono pacis pecuniam parti alteri persoluat, iuxta c. nisi, 21. de præb. Respondéo; Id verum esse, si duo ponantur: I. Quod compromittentes expressè, aut tacitè voluerint, vt arbitri tanquam amabiles compositores procedant. Secundò, quod præsumi aliquo modo possit, talem compositionem pro bonis pacis ac concordie decerni. At verò in nostro casu, si narrata vera fuerunt, præsumptio contraria aderat, videl. pecunias offerendas esse pro iure beneficij, quippe quod indubiè competeat Alano, cum iniquè spoliatus fuerit. Cæterum, quia fortasse arbitri ostendere poterant, rem aliter se habuisse, & argenti marchas non pro beneficiarij iure, sed concordie causa ob dubium litis euentum imperatum fuisse, ideo subiunxit Pontifex, si arbitrium æquitate subnixum fuerit, obseruandum fore. Ita Abb. hic n. 10. & 14. Vide quæ dixi super eo, 7. de transact.

CAPITVLVM III.

Peruenit.

PARAPHRASIS.

Cum Gaspar Guilielmi Clerici sororem duxisset, Guilielmus in dotem promisit mu-

lieri, se quinque solidos sterlingorum annuatim daturum esse. Sed quia super hac promissione controuersia inter illos orta fuit, in quatuor arbitros compromiserunt: Illi arbitrati sunt, quod Gaspar decimas, quas Clericus in parochia illius sitas habebat, pro solidis illis percipere debeat. Hoc intellecto; Alexander III. Gasparem moneri; & Ecclesiasticam censuram compelli, vt decimas illas dimittat, & nihil ex ijs sibi vendicare præsumat; propterea quod tale arbitrium Ecclesie in futurum posset esse perniciosum: Guilielmo autem clerico persuadeatur, vt cum dicto Gaspare amicabiliter rem componat.

S V M M A R I V M.

1. *Laudum cedens in detrimentum Ecclesie non valet; eiusque executionem Prælatus impedire debet.*
2. *Decimæ in dotem dari non possunt.*
3. *Ecclesia succurrendum in periculo grauaminis presentis, & futuri.*

NOTANDVM I. Non valet arbitrium, seu laudum, si in detrimentum seu præiudicium Ecclesie tendat. Et ad Ecclesie Prælatum pertinet, se opponere, & executionem laudi impedire. Sed quare hoc laudum Ecclesie perniciosum esse potuit in futurum? Resp. cum Gl. hic, ver. existere. Quia si clericus durante illo matrimonio mortuus fuisset, decimæ dotis nomine datæ recuperari faciliè non potuissent à Gaspare: quæ res in detrimentum Ecclesie, & successoris in beneficium redundasset, iuxta ea quæ dicta sunt in c. veniens, 8. not. 2. de transact. Ita explicat Innocent. hic. Ex quo colligitur; Tametsi beneficiatus decimas alteri vendere, aut locare possit ad vitam suam, arg. cap. 2. de locato, non posse tamen eas filie, vel sorori suæ dare in dotem. Quia dos dari debet, vt saltem toto matrimonio duret: quod beneficiatus promittere non potest, cum nesciat, se tam diu victurum esse. Accedit aliud absurdum; quod is, cui decimæ locatæ, aut venditæ sunt, eas percipiat loco, ac nomi-

nomine clerici, ad quem ius radicale pertinet. At verò maritus fructus dotis percipit & administrat nomine, ac loco vxoris suæ: quare inconueniens videtur, vt decimæ clericales marito in dotem dentur, sicuti Ioan. Andr. hic notat n. 6.

3. NOTANDVM II. Ecclesiæ succurrendum est non tantùm si timeatur grauamen de præsentè, sed etiam, si in futurum. Exemplum affert Abb. hic num. 4. Ecclesia fundum pro iusta pensione locauit alicui potentis, à quo probabiliter timeatur; futuro tempore pensionis solutionem difficilè impetrari posse; videtur illi concedenda restitutio in integrum, propter dictum periculum.

CAPITVLVM IV.

Dilecti.

PARAPHRASIS.

Inter Abbatem & Conuentum Ordinis Cisterciensis, atque Hospitalarios controuersia erat de vsu cuiusdam nemoris: Compromissum fuit à partibus in Regnam Galliarum. Ea intellectis causæ meritis, arbitrium seu laudum, adhibito Episcoporum quorundam consilio, pronuntiauit. Sed Hospitalarij putarunt sibi obseruandum non esse; eò quòd fœmina arbitrium dicere non possit. Ad hoc respondit Innoc. III. Licet fœminæ secundùm iura à publicis muneribus remotæ sint; & in l. vlt. C. de arbitris specialiter caueatur, vt mulieres, quantumcunque præcellentes aut sapientes sint, arbitrium dicere nõ possint; & ad eò quidem, vt neque liberti, si in patronam sub pœnæ stipulatione promiserint, arbitrium seruare, aut pœnam soluere teneantur; Quia tamen iuxta approbatam consuetudinem, quæ in partibus Gallicanis pro lege obseruatur, fœminæ præcellentes in suos subditos iurisdictionem exercent; ideò Hospitalarios cogendos esse, vt dictum arbitrium, præsertim cum Episcoporum eòsilio, prouidè latum obseruent, sub pœ-

na in compromisso per mutuum consensum constituta.

SYMMARIVM.

1. Fœmina ab omnibus officiis ciuilibus ac publicis remotæ sunt, nisi ad eas iure proprio pertineat regnum, ducatus, aut comitatus; aut per consuetudinem regionis ob coniunctionem cum rege aut duce iurisdictionem aliquam ab ipso participant, vt iudicare possint.
2. De communi iure fœmina non potest dicere arbitrium; potest tamen in eam compromitti, vt arbitraria sit in aliquo v. g. contractu, vel controuersiam amicabiliter componat.
3. Pactum iuratum, quòd duo velint stare arbitrio fœminæ, ligat.
4. Clerici, & Ecclesiarum Rectores in causis temporalibus possunt validè compromittere in laicum, appositâ etiam pœnâ.

NOTANDVM I. Fœminæ ab omnibus officiis ciuilibus ac publicis remotæ sunt: quare nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec pro alio in iudicio postulare, nec procuratores existere, vt habetur reg. 2. ff.

Excipitur primò: Si ad mulierem iure proprio, v. g. hæreditario, pertineat regnum, ducatus, aut comitatus; tum iurisdictionem ipsamet spectato communi iure, exercere potest, sicut hic docet Innoc. n. 1. & constat ex ijs, quæ dixi lib. 1. tr. 4. c. 8. n. 4. & 5.

Excipitur secundò: Nisi consuetudo regionis obtinerit, vt mulieres præcellentes, ob coniunctionem cum marito Rege, aut Duce, non tantùm dignitatem, sed etiam iurisdictionem aliquam ab ipso participant, ita vt inter suos iudicare possint.

NOTANDVM II. Cùm fœmina secundùm leges communes iudicis officio fungi non possit, sequitur quòd nec arbitrium dicere possit: quandoquidem arbitria ad iudiciorum similitudinem redacta sunt, l. 1. ff. de arbitris. Et vice versa, si fœminæ secundùm regionis consuetudinem, aut alio iure liceat

liceat iudicare, consequenter etiam arbitrari. Ex quo colligit Abb. hic n. 5. quod consuetudo præscripta extendi debeat de casu ad casum, omnimodè secundum iura æquiparatum, sicuti in simili dixi in c. bonæ, 4. de postul. Prælatorum.

2. Veruntamen licet mulier spectato communi iure, non possit dicere arbitrium, quippe quod veluti ius facit; & sententiæ iudicialis auctoritatem habet, potest tamen in mulierem compromitti, vt in aliquo contractu arbitratix sit, vel in controuersia amicaliter componat: cum tale arbitramentum, vel compositio extrajudicialis censetur, neque secundum iuris terminos fieri debeat.

3. **QVÆRITVR** hic: Si partes cum iuramento consenserint in mulierem, quod eius arbitrio stare velint, vtrum ad hoc obligentur. Negat hic Abb. n. 2. Cum enim potestas, & officium arbitri inter ciuilia & publica numeretur, non potest à partibus conferri mulieri, quæ secundum iura incapax est: quandoquidem priuatorum pactis non potest iuri publico derogari, c. si diligenti, 12. de foro compet. Sed placet magis, quod tradit hic Beronius n. 6. Licet arbitrium obseruandum non sit ex vi sententiæ, tanquam habentis auctoritatè iuris, sicuti rectè ostensum fuit, & colligitur etiam ex l. 3. ff. de iurisdic. omnium Iudicum; nihilominus obseruandum esse ex vi pacti iurati: cum tale pactum, quod duo velint stare arbitrio fœminæ, non sit contra bonos mores naturales, siue non contineat peccatum, iuxta ea quæ dixi lib. 4. tr. 3. c. 6. assert. 6. Videri potest Gl. in l. 2. ver. non fuit, C. Communia vtriusque iudicij.

4. **NOTANDVM** III. Clerici, & Ecclesiarum Rectores in causis temporalibus compromittere possunt in laicum, apposita etiam pœna. Qua de re infra.

CAPITVLVM V.

Cum tempore.

PARAPHRASIS.

Ortis controuersis inter Abbatem de Pignora ex vna parte, & Episcopum Mer-

spergensem, & dicti Abbatis Monachos quosdam ex altera parte, super ijs, fide inuicem data, à partibus compromissum fuit in Archiepiscopum Magdeburgensem, tanquam arbitrum: Quare præcipit Innoc. III. vt arbitrium seu laudum Archiepiscopi obseruetur, ijs exceptis capitulis, quæ contra libertatem, & exemptionem Monasterij, ac capellarum eius in arbitrio expressa fuerunt. Nam tametsi Abbas vtrò vellet, tamen nequaquam posset absque Romani Pontificis licentia renūtiare priuilegijs ac indulgentijs, quibus indicatur Monasterium illud ad ius & proprietatem Ecclesiæ Romanæ pertinere.

SUMMARIVM.

1. *Laudum irritum quoad aliqua capitula, potest quoad alia esse validum.*
2. *Ecclesia exempta, & Sedi Apostolicæ immediatè subiecta, priuilegijs suis absque Pontificis auctoritate renunciare non potest.*
3. *Definiri potest per arbitros controuersia de capella seu parochia, vtrum pleno iure incorporata & subiecta sit Monasterio.*
4. *Qui rem alienare, aut iuri suo renunciare non possunt, nec compromittere possunt.*

NOTANDVM I. Si laudum, dictum super pluribus capitulis, quoad vnum capitulum rescindi, aut iure ipso irritum iudicari debeat, ratum tamen manere debet quoad alia capitula, si inter se connexa non sint, sed independentia, iuxta iuris reg. 37. in 6. *Vtile per inutile non vitiatur*; dummodò vtile ab inutili separari possit. Et idem est in sententiâ Iudicis super pluribus articulis, vt si contra vnum articulum Minor v. g. restituendus sit, rescissa sententiâ quoad eum articulum, firma tamen maneat quoad alia non coherentia, l. etiam, 22. §. ex causa, ff. de Minoribus.

NOTANDVM II. Ecclesia exempta, & Sedi Apostolicæ immediatè subiecta priuilegijs suis absque Romani Pontificis auctoritate

Ooooo

ritate

ritate renuntiare non potest. Rationem affert ipsemet Innoc. in textu: Quia talis renuntiatio cederet in præiudicium Romanæ Sedis, ad cuius proprietatem proximè, ac priuatiuè (id est, excluso omni alio Ordinario) spectat. De hoc dixi suprâ in c. 2. de in integrum restit.

Veruntamen si principaliter non agatur de libertate seu exemptione alicuius Monasterij, & per consequens de annexis capellis: sed constituto, quòd Monasterium v. g. exemptum sit, principalis controuersia sit de Capella seu Parochia, vtrum iure pleno incorporata & subiecta sit Monasterio, tum litem per arbitros definiri posse, colligitur ex c. cum olim, 18. de præscript. vbi id annotauit Abb. n. 8. & Innoc. hic, §. Hæc autem decretalis, Imola n. 6. Etenim nihil frequentius est, quàm vt per arbitros definiatur controuersia, inter duos Prælatos quasi Episcopalem iurisdictionem habentes exorta, seu de aliqua parochia, seu de iure eligendi, instituendi, &c. ad vtrum eorum pertinere debeat.

3 NOTANDVM III. Qui rem alienare, aut iuri suo renuntiare non possunt, ij nec compromittere possunt, arg. l. non solum, 4. C. de prædijs Minorum. Quia per compromissum deueniri potest ad alienationem, seu renuntiationem. Quemadmodum nec vasallus super feudo compromittere potest absque licentia domini sui, secundum Holtiens. in sum. hoc tit. §. De qua re possit, n. 7. Verùm hæc intelligenda sunt quoad certum effectum, ita videl. vt vis seu potestas compromissi non se extendat ad alienationem: Alioquin, absolutè loquendo, compromitti potest super rebus, aut iuribus, quæ alienari non possunt: quia intelligitur, secluso periculo alienationis, vt hic Anton. & Abb. notant num. 4. & in simili dixi lib. 3. tr. 4.

c. 3 l. num. 4.

* * *

CAPITVLVM VI.

Cùm dilectus.

PARAPHRASIS.

Cùm Reus in iudicio conuentus actorem coram eodem iudice reconuenire possit, c. 1. & 2. de mutuis petition. videbatur, quòd idem etiam in arbitrio locum habeat. Sed Innoc. III. neganter respondet, propterea quòd arbitri de ijs tantum iudicare possint, super quibus in ipsos compromissum fuit.

PARAPHRASIS.

1. Coram arbitris reus conueniri non potest, potest autem coram iudice.
2. Est locus reconuentioni coram arbitris iuris.
3. Non autem coram iudice delegato, si in communi partium voluntate electus sit.
4. Arbitrium de ijs tantum ferri debet, quæ in compromisso sunt comprehensa, vel cum ijs connexa.

V Era, & adæquata ratio, cur in iudicio reconuentioni locus sit, non item coram arbitris, hæc reddi debet, ex doctrina Bartoli in Auth. Et consequenter, n. 20. C. de sent. & interlocut. Iudicum. Quia ad iudicem ordinarium, vel delegatum Reus trahitur inuitus ad instantiam Actoris: quare is conueniri non potest, si & ipse vicissim à Reo coram eodem iudice conueniatur. At verò arbitri partium voluntate, ac conuentione eliguntur: quare non extenditur compromissum, nisi ad ea, quæ expressa sunt, & necessariò connexa.

Hinc sequitur primò: Quòd coram arbitris iuris, seu qui ex iuris dispositione eligi debent, v. g. si clericus contra Episcopum suum controuersiam moueat, c. si clericus, 17. q. 1. hoc casu reconuentioni locus esse debet, vti ex communi docet Abb. hic n. 7. Molina tr. 5. disp. 44. n. 7. Vbi exceptionem assertit: nisi arbitri eligantur ad certum causæ articu-
lura

lum definiendum, v. g. vtrum Iudex tanquam suspectus recusari possit, quippe quod cito expediri oportet, ne progressus causae principalis impediatur, c. 2. de appellat. in 6.

Sequitur secundò: Quod tradit Bartol. in cit. Auth. n. 21. Si iudex delegatus communi partium voluntate electus sit, non esse locum reconventioni: quia sibi Reus conuentus imputare debet, quod in petitione Iudicis causam reconventionis non expresserit.

Porro ex textu huius c. generalis doctrina notanda est: Quod arbitrium, seu arbitramentum de ijs duntaxat ferri debet, super quibus compromissum est. Ita ver. Nisi de his: *Quia arbitria*, inquit, *stricta via incedunt, cum nihil extra compromissum facere possit arbiter*, l. non distinguemus, 32. §. ult. ff. hoc tit. Veniunt tamen etiam ea, quae dependentia seu necessariò connexa sunt: vti sunt fructus percepti ex re, super qua compromissum est, teste Ioan. Andr. hic n. 6. Item illi, cui res litigiosa adiudicatur, imperetur pecunia, quam parti alteri dare debeat in compensationem dubij sui iuris, sicuti Molina explicat n. 6. Deinde, licet arbiter partem multare non possit, v. g. propter contumaciam eius in parendo, nisi de poena conuentum fuerit; potest tamen condemnare ad praestandas expensas & sumptus, vti idem Ioan. Andr. monet cit. loco. Denique potest diem solutioni assignare, iuxta l. *Quid tamen*, 21. §. Intra tantum, & l. *Celsus*, 23. ff. eod. & tradit Gl. cit. Innocent. hic, & alij.

CAPITVLVM VII.

Cum olim.

PARAPHRASIS.

Controuersia erat inter Priorem Ecclesiae S. Bartholomaei, & Hospitalarios S. Bartholomaei de iure eligendi Rectorem Hospitalis, quod Prior sibi competere dicebat. Ea causa Iudicibus delegata erat: in quos denique partes compromiserunt, tanquam in arbitros: Il arbitrium tulerunt,

atque in publico instrumento Romanam miserunt ad Innoc. III. qui inspecta diligenter forma arbitrij, cognouit, quod Prior teneatur cum fratribus Hospitalis tractare de idoneo Rectore, audito consilio eorum; ac postea aliquem eligere: Quapropter si is electionem alio modo instituerit, irrita iudicari debet: Sin verò praecesserit tractatus, seu consilium Fratrum auditum fuerit, tum Prior liberè eligere potest, quem voluerit, dummodò idoneum; siue Fratres in eundem consenserint, siue non.

S V M M A R I V M.

1. *Partes compromittere possunt etiam in iudicem seu ordinarium seu delegatum.*
2. *Qui in expeditione alicuius negotij tenetur aliorum consilium exquirere; non propterea & illud sequi cogitur.*

NOTANDVM I. Partes compromittere etiam possunt in Iudicem seu is ordinarius sit, seu delegatus, vti docet Gl. communiter recepta, c. cum tempore, ver. Magdeburgensis Episcopi, hoc tit. & quoad iudicem ordinarium sumitur ex c. ex parte, 10. hoc tit. Confert autem tale compromissum ad hoc, vt à sententia appellari non possit.

NOTANDVM II. Qui ex lege, statuto, aut pacto in expeditione alicuius negotij tenetur adhibere consilium alterius, non propterea illud sequi cogitur. Ita etiam traditur in c. cum in veteri, 52. iun. Gl. ver. expectatum, de elect. & dixi de hoc in qq. de elect. q. 89. & videri hic potest Abb. n. 5.

CAPITVLVM VIII.

Contingit.

PARAPHRASIS.

In causa ecclesiastica compromitti non potest in laicum: cum non deceat, vt laici de causis ecclesiasticis cognoscant, aut arbitrentur.

O O O O O 2 S V M -

SUMMARIUM.

1. Laicus vii non potest esse iudex in causa ecclesiastica, ita nec arbiter, nec arbitrator.
2. Ex plenitudine tamen potestatis papalis potest causa ecclesiastica committi laicis, & in eisdem compromitti.

NOTANDUM Vn. Sicuti laicus non potest esse iudex in causa ecclesiastica, c. 2. de iudicijs, c. lator, 5. Qui filij sint legitimi, ita nec arbiter, vel arbitrator. Quia vniuersim indecens est, si laici ecclesiastica negotia tractent. Excipitur tamen plenitudo papalis potestatis, per quam ecclesiastica causa laicis committi potest. Vide Gl. hic, ver. spiritualibus, & quæ dicuntur c. seq. At verò in causis Ecclesiarum, & Clericorum temporalibus compromitti posse in laicum, conitat ex c. dilecti, 4. hoc tit.

CAPITVLVM IX.

Per tuas.

PARAPHRASIS.

Controuersia erat inter Hospitalarios S. Ioannis, & Plebanum de Piscia, super Hospitali S. Allucij. Ea commissa erat Archiepiscopo Genuensi. Sed postea Procurator Plebani & pars aduersaria cum consensu Archiepiscopi compromiserunt in arbitros, clericum vnum, & duos laicos, interposito iuramento. Sed cum arbitriū pronuntiatum fuisset, & executioni mandandum per Archiepiscopum Pisanum ex Innocent. III. commissione, Plebanus se opposuit, tribus allatis rationibus: Prima, quia Procurator generale tantum mandatum accepit, non autem speciale ad compromittendum, vel transigendum: Altera, quia Procurator non fuerat cum consensu Capituli institutus. Tertia, quod arbitrium à duobus laicis vnà cum clerico fuerit pronuntiatum, quamuis cum consensu Archiepiscopi. Cum hæc ad Innocentium relata essent, rescripsit ad Archi-

episcopum, Si ex parte Plebani arbitrium approbatum, seu exomologatum fuit, ratum esse oportere, & executioni mandandum: Sin autem approbatum non fuit, tunc distinguendum; vtrum pœna compromisso apposta fuerit, necne: Si apposta, ad eam agi potest: sin nulla apposta pœna, tunc procurator conueniri poterit ad præstandum interesse, quia iuramento suo seipsum, non Ecclesiam obligare poterat. Quod verò obiectum fuit de duobus laicis, in quos vnà cum clerico compromissum erat, id nihil obstat debet; cum id factum fuerit ex consensu & auctoritate Archiepisc. Genuensis, cui causa à Pontifice delegata erat.

SUMMARIUM.

1. Qui transigere non potest, nec compromittere potest.
2. Arbitrari solus laicus in ecclesiastica causa (excepta plenitudine potestatis papalis) non potest; potest autem vnà cum clerico, accedente consensu ecclesiastici Prelati.
3. Si per stipulationem iure civili vel canonico per nutum pactum absoluit compromissum fuit in arbitros, actio competit, vt obseruetur arbitrium, vel pars nolens seruare soluat alteri parti, quantum eius interest.
4. Nisi compromittens approbauerit laudum, tunc indistincte seruari debet.
5. Aut manifestam iniquitatem laudum contineat, tunc pars altera intra decem dies reclamando actionem competitentem compromittentis debilitat. Reclamatio autem hæc fieri debet apud proprium iudicem reclamantis.
6. Si fuit compromisso pœna apposta, licet compromissori a sententia recedere, sed pœnam soluere cogitur.
7. Excipe 1. Nisi expresse sententia arbitri ab eo approbata fuerit: quo casu stare eâ cogitur, nec sufficit pœnam soluere.
8. Excipe secundo: Nisi adiecta sit clausula, vt nihilominus arbitri sententia ra-

ra maneat: tunc enim transgressor ad compromissi obseruantiam, & ad pœnam cogi potest.

9. Iuramentum obligat ipsum iurantem personaliter, non aliam personam, nisi habeatur speciale mandatum iurandi in animam alterius.
10. Si procurator absque mandato compromisit, contra ipsum executio fieri potest.
11. Si compromissor iurauit, se arbitri sententiã staturum esse, ex tali iuramento iure civili nulla tribuitur actio, secus de iure canonico.
12. Si compromissoris iurantis intentio se extendit etiam in eum casum, ut se obligare voluerit ad standum arbitrio, et si illud iniquum foret, tunc reclamare poterit, secus est, si intentio saltem habitualis se eoque non extendit, vel dubium sit, an se eoque extenderit.
13. Iuratus compromissor satisfacit, si interesse præstet.
14. Satisfacit etiam, si pœnam soluat, in casu quo compromissum cum pœna violatori adiecta, iuramento confirmauit.

NOTANDVM I. Qui transigere non potest, is nec compromittere: cum par sit utriusque ratio, atq; ad eundem effectum tendant. Ita Imola hic, n. 2. Abb. in c. exposta, n. 3. eod. tit. & videri potest c. qui ad agendum, 4. iun. Gl. ver. vel pacisci, de Procurat. in 6.

NOTANDVM II. Licet laicus, si solus sit, super causa Ecclesiastica arbiter deputari non possit, excepta plenitudine potestatis Papalis; tamen vnã cum clerico super tali causa arbiter constitui potest, si Ecclesiastici Prælati assensus accedat, ut hic apparet. Dices: Igitur Episcopus laico, vnã cum Clerico causam Ecclesiasticam delegare poterit iudicandam. Respondeo cum Ioann. Andr. hic n. 12. Gl. in c. præc. ver. spiritualibus, Abb. ibid. n. 4. negandam esse conseq. Nam iudicare in causa spirituali, seu Ecclesiastica est actus iurisdictionis spiritualis, quæ in laicum cadere non potest. Sed arbi-

trium, sicuti & consilium suum proferre super causa Ecclesiastica, cum non sint actus iurisdictionis, in laicum cadere possunt. Quare laici in Consistorijs Episcoporum consiliarij & assessores esse possunt, sed non Iudices.

NOTANDVM III. Si in arbitros per stipulationem spectato civili iure, aut per nudum pactum secundum ius canonicum, compromissum fuit, refert, vtrum absolute compromissum fuerit, an verò apposita pœna, quæ soluenda sit ab eo, qui arbitrio non steterit. Priore casu actio competit, ut obseruetur arbitrium, aut, si vnus compromittentium seruare nolit, ut soluat alteri parti, quanti eius interest, l. diem, 27. §. vlt. ff. eod.

Excipe I. Nisi compromittens expressè, vel tacitè receperit, seu approbauerit sententiam seu laudum arbitri, tunc indistinctè seruari, & executioni mandari debet, ut hic habetur, & in l. ne in arbitris, 4. l. cum antea, 5. C. eod. Quamuis autem eo loco ad approbationem leu exomologationem laudi, si ea expressè fiat, subscriptio requiratur, tamen secundum ius canonicum, & conscientiam, (vbi ad veritatem magis attenditur) ea necessaria non videtur, ut Hostiens. Anton. & Abb. hic monent, n. 9.

Excipe II. Si laudum manifestam iniquitatem continere videatur, ideòque pars altera intra dies decem reclamet, seu contra laudum excipiat, hac enim reclamazione debilitabitur actio alteri compromittentium cõpetens, cit. l. cum antea. Vbi dicitur, quod contradictio, seu reclamatio ista intra dies decem destinanda sit ad aduersarium, vel ad Iudicem. Sed ad quem Iudicem? Resp. Ad proprium Iudicem reclamantis, ut videl. si actio contra ipsum intentata, vel intentanda sit, reclamatio ista exceptionis instar sit, sicuti docet c. Quintauallis, n. 39. de iureiur. Mol. tr. 5. disp. 35. n. 8. licet alij aliter sentiant. Quamobrem nota hic, quod vir bonus, ad quem recurritur, ut arbitrium vel rescindat, vel ad æqualitatem reducat, sit ipsemet Iudex, sicuti ibid. Abb. monet n. 38. argum. l. continuus, 137. §. cum ita, ff. de verb. oblig. Quod si verò compromittens decem

Ooooo 3 dies

dies post latum arbitrium neque reclamet, neque expressè approbet, sed sileat, tunc ea tacita approbatio reputabitur, vt postea reclamare seu quasi appellare non liceat, vti colligitur ex cit. l. cum antea, & docet Gl. communiter recepta in l. i. ver. actio, vers. Sed cum, C. eod. contra Bartolum ibid. n. 3.

6 In posteriore casu si pœna transgressori adiecta sit, compromissor à sententiâ recedere potest, sed pœnâ soluere cogitur, l. i. Gl. ver. metu, & Auth. decernit, C. eod. Idemque locum habet in omni pœna conuentionali, si vel contractui, vel transactioni adiecta sit, vt videre licet apud Mol. tr. 2. disp. 556. n. 10.

7 Excipe primò: Nisi sententiâ arbitri expressè approbata seu exomologata fuerit à compromittente, tunc eâ stare cogitur, neque sufficit pœnam soluere: secus autem est, si tacitè tantùm sit approbata, per lapsum dierum decem, sicut Mol. docet cit. disp. 35. n. 12. & sumitur ex cit. Auth. decernit. Quare tacita exomologatio eò tantùm inseruit, quòd quis post lapsum dierum decem reclamare non possit.

8 Excipe secundò: Nisi adiecta sit clausula, vt nihilominus sententiâ arbitri rata maneat, tunc qui contrauenit, & pœnam soluere, & sententiâ parere cogitur, arg. l. penult. ff. de transact. l. cum proponas, 17. C. eod. vbi hæc traduntur de transactione, si rato manente pacto, pœna adiecta sit, transgressorem & ad pœnam compelli posse, & ad transactionis obseruationem: Idemque est in arbitrio, vt videri potest apud Mol. tr. 2. disp. 556. n. 10. iun. tr. 5. disp. 35. n. 16. 17.

Veruntamen tamen si pœna quomodocunque adiecta sit, potest tamè compromittens reclamare allegando iniquitatem manifestâ, vel fraudem. Neque enim partes in arbitros compromississe censendi sunt, etiam si iniquè pronuntiauerint: prohibentur autem partes inter compromittendum renuntiare reclamationi, ita vt vtrinque obseruandum sit arbitrium, tametsi iniquum fuerit, iuxta l. societatem, 67. §. arbitrorum, ff. pro socio. Nihilominus tamen exceptio competet, si dolus aduersarij intercessit: quâ-

doquidem conueniri haud potest, vt quilibet de dolo proprio non teneatur, sicut bene tradit Mol. tract. 5. disp. 30. & disp. 35. num. 10.

NOTANDVM IV. Iuramentum ipsum iurantem personaliter, non aliam personam obligat: Nisi habeatur speciale mandatum ad iurandum in animam alterius. Quare videri potest Innocent. hio n. 4. Sanch. lib. 3. moral. c. 13. n. 17. & seqq.

NOTANDVM V. Si Procurator absque mandato compromissit, contra ipsum executio fieri potest. Et habet id locum in omni procuratore, qui se ad aliquid nomine absentis præstandum offert, cuius mandatum non habet, l. Plantius, 61. ff. de Procurator.

Restat quæstio: Si compromissor iurauit, se arbitri sententiâ staturum esse, ad quidnam obligetur. Respondeo & Dico I. Licet ex tali iuramento ciuili iure Auth. de iudicibus, §. Quia verò, nulla tribuatur actio, sed perinde esse debeat, ac si appositum non fuerit, secus tamen dicendum de iure canonico, sicuti ex consueti tradunt Abb. hien. 13. & c. 2. n. 8. eod. Molin. tr. 4. disp. 36. contra Bartol. in cit. Auth. Nam omne iuramentum promissorum seruandum est, si sine peccato seruari possit.

Dico II. Si compromissum iuramento firmatum sit, pendet ex intentione iurantis, vtrum se obligare voluerit etiam in eum casum; tametsi iniquum arbitrium fuerit: Tunc obligatur, vt reclamare seu reductionem ad æquum boni viri, id est, iudicis arbitrio petere haud possit. Secus verò est, si intentio, saltem habitualis, se eò vsque non extendat.

Sed quidnam in dubio præsumendum est? Mol. cit. disp. 36. n. 3. ait: In dubio standum esse arbitrio, tametsi iniquum sit, nisi iuramenti relaxatio obtineatur. Sed contrarium rectè docuisse videtur Celsus in l. si libertus, 30. ff. de operis libertorum, cum ait: Ea ferè mens est personam arbitrio substituentium (quamuis cum iuramento, vt in casu illius l.) vt quia sperent eum rectè arbi-

arbitraturum, id faciant, non quia vel immodicè obligari velint. Et consentiunt ea, quæ docui lib. 4. Th. mor. tr. 3. c. 9. corol. 2. & 3.

13) Dico III. Si quis iuratus promiserit, arbitri sententiâ se statutum, satis facit, si inter esse præster. Ita sumitur ex hoc c. & cum Innoc. hic n. 3. docui lib. 4. Th. mor. tr. 3. c. 9. corol. 2. exemplo 3. contra Abb. hic n. 13.

14) Dico IV. Si quis compromissum cum poena violatori adiecta, iuramento confirmavit, satis facit, si poenam soluat. Ita Innoc. hic, & docui loco cit. cōtra Abb. hic n. 14. Mol. cit. disp. 35. n. 20. & disp. 36. vbi ait, quod iuramentū appositum pactioni cum adiectione poenæ, habeat vim clausulæ, *raro nihilominus manente pacto*; argum. l. si quis maior, 41. C. de transact. Ad quam facilis est responsio, legem poenalem esse, in poenam perituri latam; vt qui transactionem, vel pactum iuratum violauit, infamis fiat, & actione priuatus, omni emolumento ex pactione careat. Quæ non obligant ante Iudicis sententiam, ac condemnationem. Probari autem debent hæ duæ assertiones ex eo; quia iuramentum in dubio intelligi debet secundum terminos iuris, & secundum naturam actus, cui apponitur, c. quemadmodum, 25. de iureiur. Atqui compromissum cum adiectione poenæ eam suapte natura, & iuris constitutione obligationem parit, vt vel stare oporteat arbitrio, vel poenam soluere: Ergo ita etiam obligat, si iuramentum accedat; quippe quod obligationem non extendit, sed tantum intendit. Interim nemo negat, aliam posse esse intentionem iurantis (quæ tamen in dubio non præsumitur) videl. obligandi se specificè ad seruandum arbitrium, atque insuper, si non obseruauerit, ad poenam soluendam.

CAPITVLVM X.

Ex parte.

PARAPHRASIS.

Cum Canonici Ecclesiæ S. Cuniberti in discordia eligerent alij quidem Henricum

de Iuliaco, alij verò Conradum de Lombardia; duo isti curarunt compromissum fieri in Archiepisc. Coloniensem: Is causæ meritis diligenter auditis ac perspectis, diem partibus designauit ad sententiam definitiuam ferendam. Interea autem moritur Henricus. Quo audito Archiepisc. prohibuit Canonicis, ne pendentæ sua sententiæ, ad aliam electionem procederent: sed aliqui non obtemperantes Beatum Canonicum Coloniensem elegerunt. Igitur cum die constituto in præsentia partium compromittentium sententiæ ferri deberet, Beatus ille electus venit, & allegauit vterius procedendum non esse; cum per Henrici mortem compromissum finitum fuerit. Super hac re consultus Honorius III. respondit; Tamen si compromissum morte Henrici finitum fuerit, tamen de prioris electionis meritis cognosci prius oportuisse, quam procederetur ad secundam: quandoquidem si Conrado superstiti ius competat ex electione, satis constat, posteriorem penitus non valere.

S V M M A R I V M.

1. Discordia in causa electionis per arbitros terminari potest, in ordine ad compromittentes, non autem confirmatorem, cui præiudicari non potest.
2. Arbitrarius suam sententiam in præsentia promittentium pronuntiare debet, & quidem intra tempus ipsi à partibus constitutum, alias expirat compromissum, nisi temporis prorogatio arbitro concessa sit.
3. Si duobus in discordia electis, morte alterius, vel renuntiatione, aut causâ eisdem abiudicatâ procedi ad electionem nonam non potest, nisi finita lite super iure coelecti superstitis.
4. Si in ordinarium super causâ electionis compromissum est, morte vnius compromittentium finitur compromissum, non autem iurisdictio eius ordinaria.

NO T A N D V M I. Discordia in causa electionis per arbitros terminari potest. Quod

Quod verum est in ordine ad ipsos compromittentes, non item vt Confirmatori præiudicetur, quò minus de iuribus electionis & iure electi, pro quo arbitri iudicarunt, cognoscere possit, ac debeat. Verùm hoc loco in ipsum Confirmatorem compromissio facta fuit, vt & in c. cum inter, 2 r. de elect.

² NOTANDVM I. Arbitr suam sententiam, seu laudum in præsentia partium compromittentium pronuntiare debet; quamobrem partes citare potest, vt ad certum diem compareant: Vt hic apparet, & in l. Quid tamen, 2 r. §. plenum, in fine, ff. eod. Debet autem arbitr intra tempus, quod illi à partibus constitutum fuit, arbitrium ferre, alioquin expirat compromissum; nisi temporis prorogandi potestas arbitro data sit, l. non distinguemus, 3 2. §. vlt. & l. seq. ff. eod. Sin autem tempus nullum arbitr definitum fuit, tunc intra tempus, quod congruum videri potest, postulante parte altera, ad sententiam dicendam cogi potest, sicuti docet Mol. tr. 5. disp. 43, fin. Vide l. quod tamen, 2 r. aliàs incipit, si cum dies, ff. eod. vbi etiam disputatur, in quo loco arbitri pronuntiare debeant.

³ NOTANDVM III. Si ex duobus in discordia electis alter moriatur, aut renuntiet, aut ei causa abiudicetur, ad nouam electionem procedi non potest, donec lis super iure coelecti superstitis finita sit. Ita etiam habetur in c. 1. & 2. Vt lite pendente, in 6.

⁴ NOTANDVM IV. Si in ordinarium super causa electionis compromissum sit, licet morte vnus compromittentium finiatur potestas compromissi, vt dicam in c. vlt. hoc tit. non tamen finitur iurisdictio eius ordinaria. Vide Abb. hic, n. 4.

CAPITVLVM XI.

Exposita.

PARAPHRASIS.

Inter Episcopos Feltrensem & Beluennensem ex vna parte, & ciues Teruifinos

ex altera parte controuersia erat super districtu & quibusdam alijs rebus. Ea per Episcopum Hostiensem Apostolicæ Sedis legatum terminata fuit. Sed postea alijs exinde ortis discordijs, partes compromiserunt in Ducem Venetorum, obsidibus ab vtraque parte datis. Sed & Papa Honorius III. eidem Duci per litteras mandauit, vt partes componere curaret. Sed cum Dux à Legato antea latam sententiam immutare ausus esset, rescripsit Honorius; Intentionis suæ non fuisse, ei committere, vt controuersias latæ per Legatum sententiâ sopitas reuocaret: Quare mandat quibusdam à se delegatis, vt non obstantibus prioribus litteris suis, quæcunque per Ducis arbitrium aduersus Legati sententiam decreta esse inuenerint, in irritum reuocent, ac directè prohibeant Duci, ne vterius in compromisso procedat; eundemque ad restitutionem obsidum, quos ad compromissi obseruationem stabiliendam acceperat, per censuram Ecclesiasticam compellant.

SYMMARIVM.

1. *Compromissum fieri non potest super ijs, quæ per certam sententiam decisa sunt.*
2. *Ad confirmationem compromissi obsides dari possunt.*

NOTANDVM I. Compromissum fieri non potest super ijs, quæ per indubitam sententiam decisa sunt. Nam compromissum, sicuti & transactio, super causa dubia fieri debet, non super certa. Ita Innoc. hic, Ioann. Andr. n. 3. Imola n. 2. quamuis aliter Abb. hic n. 3. Cur autem in casu isto arbitrii Ducis non valuerit, causa manifesta est, quia excessit limites compromissi. Cum nec Episcopus potuerit in Ducem compromittere super iuribus Ecclesiæ per Legati sententiam acquisitis, neque Papa voluerit tale compromissum committere, aut concedere.

NOTANDVM II. Ad confirmationem compromissi obsides dari possunt. Idque

que constituta esse inter viros potentes, ait Abb. hic n. 1. quippe qui non ita facile conueniri, aut cogi possunt ad arbitrij obseruationem.

CAPITVLVM XII.

Innotuit.

PARAPHRASIS.

Inter Guilielmum & Ottonem Laicos controuersia erat super quadam pecunie summa. Papa eam quibusdam Iudicibus commisit; qui cum in causa procederent, denique partes in duos arbitros compromiserunt, ea forma, vt si ipsi discordarent, Iudices delegati tertium ipsis arbitrum adiungerent, retenta penes se potestate partes ad arbitrij obseruationem compellendi. Et ita quidem factum, vt cum duo illic conuenire non possent, tertius ipsis adiunctus fuerit, qui cum eorum altero consentiens, contra vnum compromittentium sententiam tulit. Et cum Iudices illi delegati eum ad obseruationem compellere vellent, is se grauari sentiens, ad Sedem Apostolicam appellauit. Sed Iudices, appellatione non obitante, excommunicationis sententiam in eundem tulerunt. His intellectis, respondit Gregorius IX, si ita se res habeat, excommunicationis istam sententiam declarandam esse irritam: eod quod Cæsareis legibus decretum sit, vt compromissum de assumenda persona incerta nullius roboris sit.

SUMMARIUM.

1. A Iudicibus in fauorem partium delegatis transitus fieri potest ad arbitros.
2. Et ab his arbitris rursum ad Iudices delegatos recedi potest, cum horum iurisdictione durante controuersia duret.
3. Non valet compromissum factum in duos cum adiecto, vt in casu discordia eligatur tertius, nisi certa persona nominetur, v. g. Sempronius.

4. In hoc casu arbitri discordes cogendi sunt à Iudice, vt tertiam personam sibi assumant, cuius auctoritati pareatur.
5. Et is non erit verus compromissarius arbiters, sed potius diremptor ex legis prescripto constitutus.

NOTANDVM I. Si causa Iudicibus delegata sit in fauorem partium, possunt & relictis Iudicibus delegatis, in arbitros compromittere: cum fauori rescripti renuntiare queant. c. ad Apostolicam, 16. de regul. vbi dicitur, quod aliquis renuntiare possit ei, quod pro se introductum est. Sectus autem erit, si ob fauorem publicum causa delegata sit, sicuti hic monet Abb. n. 2.

His adde primò; Quod partes eo etiam modo à Iudicibus ad arbitros recedere possunt, vt tamen Iudices retineant potestatem compellendi partes ad arbitrij obseruationem; & eatenus prorogare Iudicum delegatorum iurisdictionem, vti ex hoc c. colligitur: quandoquidem id factum Pontifex non reprobatur.

Adde secundò: Quod partes, si velint, relicto compromisso, si res integra sit, iterum ad Iudices delegatos recurrere possunt; cum eorum iurisdictione extincta non sit, dum controuersia manet, sicuti ex communi Imola hic docet, n. 6. adeò vt si per compromissarios non expediatur, eam reassumere possint.

NOTANDVM II. Si in duos arbitros à partibus compromissum sit, ea conditione, vt si inter se dissentiant, assumant tertium, non valet compromissum: sectus, si certa persona nominatur, v. g. vt Sempronius adiungatur. Ita habetur in l. Item si vnus, 17. §. Si in duos, ff. hoc tit. Ratio ibi adiungitur; Quia fieri posset, vt etiam in eligendo tertio, si is à partibus nominatus non sit, arbiter dissentiret, ideòque causa nunquam expediretur.

Quid itaque fiet, si in duos arbitros compromissum sit, & ij discordent? Respondeo, huic casui prouisum esse in cit. l. Item, §. Principaliter; A Iudice cogendos esse, vt tertiam personam sibi assumant, cuius auctoritati

P p p p p pare-

Cùm à nobis.

PARAPHRASIS.

Inter Archiepiscopum Senonensem, & Abbatissam ac Conuentum Monasterij Lorentensis controuersia erat super eo, quòd Archiepiscopus volebat Monasterium sibi iure Metropolitano subiectum esse. Partes sub certa pœna compromiserunt in Legatum Sedis Apostolicæ Cardinalem, quòd eius ordinationi factæ per ipsum met, vel per duos ab ipso constitutos mediatores omnimodè parere uelint. Igitur causa terminata fuit à Capellano Sedis Romanæ, & Archidiacono Senouensis, qui ut mediatores seu arbitri à dicto Archiepiscopo deputati erant: Et quod ab his actum fuit, Gregor. I X. Apostolica auctoritate confirmat.

SUMMARIVM.

Arbiter uices suas alteri delegare non potest, dari tamen ei potestas potest à partibus, ut si nolit ipse per se causam definire, unum alium uel plures constituat, per quos ea definiatur.

NOTANDVM Vn. Licet arbiter uices suas alteri delegare non possit, l. non distinguemus, 32. §. Quæsitum, ff. hoc tit. potest tamen illi à partibus dari potestas, ut si ipse arbitrium dicere nolit, alium constituat unum, uel plures, per quos arbitrium dicatur. Ita Gl. hic ver. Mediatorum in resp. 2. Imola n. 7. Abb. n. 1. solut. 2. & sumitur ex cit. §. Quæsitum, &c.

CAPITVLVM VI.

Compromissum.

PARAPHRASIS.

Si ante latum arbitrium alter compromittentium moriatur, extinguitur compromissum.

pareatur. Ideo autem iura uoluerunt, ut arbitri discordes tertium assumant cum Iudicis auctoritate, & non ex partium compromisso: quia partes compromittentes non habent potestatem compellendi arbitros, sicuti Iudex habet. Vide Bartolum in cit. §. Principaliter, & quæ hic congerit Abb. n. 8.

QVÆRITVR primò: Si compromissum sit in arbitros ea conditione, ut habeant potestatem, si discordes sint, tertium eligendi, atque in electione tertij concordent, ualebitne talis electio? Respondeo, Non ualebit: Cùm enim ab initio inutilis fuerit hæc compromissio, tractu temporis conualescere non potest. Imò Abb. hic n. 8. in 3. casu cum Ioann. Andr. uult, quòd totum compromissum corruat, si cum dicta conditione seu forma factum sit, ita ut nec arbitri duo concordantes dicere possint sententiam. Sed contrarium puto esse probabilius; quòd talis modus adiectus, uidel. ut si discordarent, tertium eligere possint, non debeat ipsum principale compromissum infringere; sed potius pro non adiecto haberi, ita ut compromissum irritum sit, non absolutè, & in se, sed quoad illum modum, argum. reg. 37. in 6. *Vtile per inutile non uitiatur.*

QVÆRITVR secundò: Vtrum is, qui Iudicis imperio ab arbitris assumptus est tertius, uerus arbiter compromissarius sit? Respondeo cum Bartolo cit. §. Principaliter, n. 2. Non esse uerum compromissarium arbitrum: cùm à partibus constitutus non sit: sed potius diremptorem ex legis præscripto constituendum; cuius uoluntati arbitri dissidentes parere teneantur censendus est.

QVÆRITVR tertid: Quo iure Pontifex de causa ciuili inter laicos temporali suæ iurisdictioni non subiectos iudicare, seu Iudices delegare potuerit. Respond. cum Ioann. Andr. hic, n. 2. Causam aliquam extraordinariam interuenisse, v. g. negligentiam Iudicis secularis, iuxta c. licet, 10. de foro compet. uel aliam, quæ cùm non exprimitur, non possumus diuinando assequi.

* * *

missum, nec transit obligatio ad hæredem, nisi de hoc cautum fuerit.

SUMMARIUM.

1. *Obligatio ex compromisso ad hæredes compromittentium non transit, nisi de hoc cautum fuerit in compromisso.*
2. *Compromissum à Prælatò, vel Rectorè ecclesiæ super eius iuribus (de quibus ipse solus disponere non potest) factum, ante latam sententiam, morte Prælati vel Rectoris non extinguitur: secus est, si compromissum sit super re aut iure, de quo ipse solus disponere possit.*

NOTANDVM Vn. Licet actio & obligatio ex pactis, & contractibus ordinariè transmittatur ad hæredes, tamen de ijs mentio nulla facta sit, l. veteris, 22. C. de cõtrah. stip. tamen ex compromisso obligatio ad hæredes compromittentium nõ transmittitur, nisi id cautum sit. Ita etiam habetur in l. diem, 27. §. Si hæredis, ff. hoc tit. Rationem affert Gl. hic, ver. hæredes: *Quia* compromissa stricti iuris sunt, non extendenda ultra ea, de quibus cautum fuit, c. non distinguemus, 32. §. de officio, ff. eod. Sed hæc ratio non plene satisfacit: cum aliarum conventionum obligationes quantumvis stricti iuris censeantur, tamen ad hæredem transeant; quippe quæ eadem persona cum defuncto censetur. *Quare* aliam magis propriam causam dat Abb. hic: *Quia* in arbitros, & arbitratores partes compromittunt ex singulari erga eos fiducia: quam hæres non semper habet, sed mauult, vt controuersia per Iudices vià ordinariã expediatur.

Quæ eadem ratio assignari potest, cur arbitro compromissarius loco suo alium deputare non possit, nisi hoc expressè ipsi commissum fuerit, cit. l. non distinguemus, §. *Quæsitum*: quia censetur compromissum factum ex speciali fiducia erga hanc personam. Quæ eadem similiter dici possunt de executoribus testamentarijs.

QUÆRITVA hoc loco, Si Prælati aut Rector Ecclesiæ super eius iuribus compro-

missit, vtrum per eius mortem extinguatur compromissum, si arbitrium nondum latum sit. Facilis est responsio, cum Abb. hic, n. 9. Si compromissum sit super re aut iure Ecclesiæ, de quo Rector eius, seu beneficiarius solus disponere potest alienando, transigendo, compromittendo, tunc extinguitur compromissum; quippe cum de rebus Ecclesiæ disponere non possit ultra tempus vitæ suæ, vti dictum est in c. veniens, 8. de transact. Sin autem super iuribus Ecclesiæ, de quibus solus Prælati disponere non potest, compromissum factum est cum debita solemnitate, videlicet interueniente consensu Capituli, & Superioris, &c. tum non extinguitur per mortem Prælati: cum ipse non fuerit principalis compromittens sed minister tantum compromittentis Ecclesiæ.

CAPITVLVM PRIMVM

eod. Tit. in 6.

Si ex tribus.

SI factò compromisso inter te & Titium in arbitros tres, duo eorum te condemnent in decem, tertius in quinque, stat arbitrium quoad decem: Sin autem vnus ex tribus in quindecim te condemnat, aliter in decem, tertius in quinque, efficax est sententia quoad quinque, cum in eà summã omnes concordet sint.

Prior pars huius responsionis tradita etiam est in c. extra, eod. Posterioris autem partis, de qua dubitari posset, rationem dare debemus: *Quia* si fieri possit, ita arbitrium, sicuti & actum quemlibet interpretari oportet, potius vt valeat, quam vt pereat: Id autem in proposito fit, cum ad sustentandum arbitrium consideratur in summa maiore etiam minorem inesse; adeoque qui ad quindecim, aut decem condemnauit, etiam ad quinque condemnasse censendus est.

Nisi malis dicere, *Quod* in proposito casu eatenus arbitriũ efficax censeri debeat, quod minimum debeatur quinque: Vtrum autem plus non debeatur, id indecisum manet:

Ppppp 3 Enim

Enimuerò si vnus aut alter arbitròrum pronuntiet, non minoris condemnari te posse, quàm in decem, aut in quindecim; manifestè apparet, arbitros concordés non esse. Quemadmodum si in tres compromissum sit arbitratòres, quanti equum vendendum æstimauerint, & vnus arbitretur de aureis 60. alter de 40. tertius de 30. dici non potest, pretium equi fore aureorum 30.

CAPITVLVM II.

Vt quæstionibus.

SUMMARIVM.

1. Si ex tribus arbitris non legitimè impeditus nolit causæ examinanda, vel definienda interesse, de iure canonico (non autem civili) duo procedere poterunt, ac si ille præsens esset.
2. Circa iudices autem delegatos antiqua iura seruanda sunt.
3. Hæc constitutio Bonifacij VIII. seruanda tantum est in foro ecclesiastico, & in terris Romana Ecclesiæ temporali iurisdictioni subiectis.
4. A sententia arbitri compromissarij appellare non licet, nec petere reductionem ad arbitrium boni viri.
5. Permissa tamen est reductio à laudo arbitratoris.
6. Ea autem reductio petenda est à iudice ordinario, coram quo aliàs, secluso compromisso, agendum erat.
7. Neque intra decem dies tantum, sed triginta annos à dato arbitrio hæc reductio peti potest.
8. Licet appellare à iudice, qui super reductioe cognouit.

SI ex tribus arbitris vnus legitimè requisitus ad causam vnà cum alijs examinandam & definiendam, nolit interesse, cum legitimè impeditus non sit, tum alij duo absque illo liberè procedere, ac negotium definire possunt, sicuti possent, si ille præsens esset, sed cum ipsis consentientibus consentire

nollet. Quamuis aliter secundum ius ciuile statutum sit. Verùm, quod iudices delegatos attinet, in ijs seruandum est ius antiquum, si tres delegati sint, non adiecta clausula, *Si non omnes, duos absente tertio præstare nihil posse.*

Hæc est noua constitutio Bonifac. VIII. Nam antea etiam in foro canonico seruabatur lex ciuilis item si vnus, 17. §. Celsus, ff. hoc tit. *Si in tres fuerit compromissum (respondit Celsus) sufficere quidem duorum consensum, si præsens fuerit & tertius: alioquin absente eo, licet duo consentiant, arbitrium non valere: quia in plures fuit compromissum, & potius præsentia eius trahet illos in eius sententiam.*

Ceterum si partes compromittentes noluerint valere arbitrium, nisi omnibus præsentibus negotium examinatum & definitum sit, tum non erit locus huic constitutioni: cum compromissum ex partium compromittentium voluntate pendere debeat, vt rectè hic notat Gl.

Ad extremum moneo primò, dictam Bonifacij constitutionem seruandam tantum esse in foro ecclesiastico, & in terris Romanæ Ecclesiæ temporali iurisdictioni subiectis, ciuilem verò constitutionem adhuc locum obtinere in foro seculari, propter regulam, quam tradidi lib. 1. tr. 4. c. 8. n. 8. Si lex ciuilis & canonica circa materiam non ecclesiasticam, sed politicam, discrepent, vtramque in suo foro seruandam esse.

Moneo secundò: Constitutionem Bonifacij non aliter intelligendam esse, etiam pro foro ecclesiastico, & in terris Romanæ Ecclesiæ temporali iurisdictioni subiectis, quàm si maior pars arbitròrum adsit, & reliqui vocati ac requisiti, vt intersint, absque iusto impedimento negligentia aut malitia interesse noluerint; si enim iustum habeant impedimentum, vt interesse nequeant, tunc etiam de iure canonico inualidum erit arbitrium, quod sine his feret maior pars arbitròrum.

Quæri potest hic I. Cum à sententia arbitri compromissarij non liceat appellare, annon peti possit reductio ad arbitrium boni viri.

ni viri, vt hoc saltem remedio parti læsa succurratur? Affirmant quidem nonnulli; reſtius autem negatur. Ratio est primò, quia ſententia arbitri cùm homologata & approbata est, ſiue expreſſe ſiue tacite, lapſu decem dierum illi ſtandum eſt, l. 27. §. 2. ff. hoc tit. Ratio eſt ſecundò, quia compromittendo tranſigere quis videtur, quòd velit acquieſcere ſententiæ arbitri, & deſiſtere ab vltiori proſecutione: ea eſt autem natura tranſactionis, vt litem ſemel per eam deciſam inſtaurare non liceat, ne quidem prætextu enormis læſionis. Ita communiter DD. ad tit. ff. de tranſaction.

Quemadmodum igitur compromiſſum alio nullo iure, quàm tranſactionis cenſetur, ita læſo per ſententiam ex eo latam nullum aliud remedium vel auxiliũ ſuppetit, quàm exceptionis erroris, metùs, doli, falſitatis, quæ omnibus tranſactionis ſpeciebus opponi poſſunt, l. ſub prætextu, & l. interpoſita, l. ſiue. & l. penult. C. de tranſact. Et hiſ quidem exceptionibus opponendis nullum certum tempus præſcriptum eſt, ſed perpetuò, etiam vltra triginta vel centum annos, opponi poſſunt, Gl. in l. 3. ver. perſecutione, C. de præſcript. 30. ann. & in l. ſi pactum, C. de except. Bald. in tr. de præſcript. 4. par. princ. q. 37. Weſenbec. ad tit. de except. n. 12.

Et hæc quidem procedunt de vero arbitro compromiſſario; nam arbitratoris ſeu amicabileſis compoſitoris ſententiam ad arbitrium boni viri reduci poſſe docet Bartol. & laſon in l. arbitro, ff. qui ſatisdar. cog. quibus ſubſcribit Gaill l. 1. obſeru. 150. n. 9. Guido Papæ deciſ. 519. non quidem abſolutè, vt duo priores DD. ſed in eo caſu ſolùm, quo non tantum per laudum compromittentium alterutrius læſio modica, verùm enormis valde contigiffet, tunc cenſent reductionem eſſe admittendam.

QVÆRITVR II. Coram quo iudice reductio petenda ſit? Variant DD. nam Lud. Rom. conſil. 265. & Afflictuſ de ſiſ. 51. cenſent eſſe arbitratoris iudicem adeundum; eò quòd hæc petitio habeat ſpeciem appellationis; appellatio autem ſit ad Superiorem pronunciantis ſententiam. Verùm alii re-

ctius ſentiunt adeundum eſſe iudicem ordinarium, coram quo, ſecluſo compromiſſo, agendum erat; cùm petitio hæc ſit prouocatio quædam ad iudicem competentem, qualis in hoc caſu non eſt alius, quàm iudex rei, qui ſcilicet eſſet iudex cauſæ, ſi actor voluiſſet in iudicio litigare. Ita Bartol. in l. Societatem, §. arbitratorum, ff. pro ſoc. Panor. mit. in c. Quintauallis, n. 39. de iure iur. & in c. cùm dilectus, n. 20. de arbit. Bald. Angel. & Caſtro in l. 2. C. vbi & apud quem. Et hanc opinionem ait Gaill cit. loc. n. 2. etiam Cameram Imperialem ſequi, multiſque præiudicijs eſſe confirmatam. Neque contrariæ opinionis fundamentum firmum eſt; quia hæc reductio non per omnia ſimilis eſt appellationi, ſed in eo ſolùm, quòd ſententia arbitratoris retractetur.

QVÆRITVR III. Ad quod uſque tempus reductio à laudo arbitratoris peti poſſit? Reſp. Quamuis ſint, qui velint infra decem dies poſt latum laudum ſeu arbitramentum eſſe petendam, communior tamen ſententia eſt, eam uſque ad triginta annos peti poſſe: cuius ratio eſt, quòd ius petendi reductionem ad arbitrium boni viri ſit personale, quod non præſcribitur, niſi triginta annis, l. ſicut, C. de præſcript. 30. vel 40. annor. cui non obſtat l. penult. C. de arbit. quæ ſtatuit tempus decem dierum ad reclamandum à ſententia arbitri, quia hæc lex loquitur de arbitris electis ex compromiſſo, à quorum ſententia appellare non licet, nec reductionem petere; hic autem fermo eſt de arbitratoribus, de quibus nobiſcum ſentiunt Gaill cit. obſeru. 150. n. 2. Maranta p. 6. de appellat. n. 112. & ſeqq. Afflictuſ de deciſ. 132.

QVÆRITVR IV. An à iudice reductionis cauſam deſiniente, confirmando vel retractando laudum, appellari poſſit? Negant Bartol. & alij, eò quòd appellare non liceat à iudice, qui vt vir bonus arbitratur; Sed reductio ſit ad virum bonum, hoc eſt, iudicem ordinarium, ergo appellationi locus non eſt. Adde, quòd hic iudex ſuccedit in locum arbitratoris, à quo appellare permiſſum non eſt, l. 76. in fin. ff. pro ſoc.

PPPPP 3 Sed

Sed rectius affirmant Baldus in l. vn. n. 7. C. ne liceat in vna, eademque causa. Couarr. l. 2. variar. resolut. c. 12. n. 3. & Gaili cit. loc. obseru. 149. n. 5. ea ratione ducti, quod qui pronunciat super causa reductionis, sit iudex ordinarius, à quo licet appellare, nisi expresse prohibuitur sit, l. 20. C. de Appellat. Cum autem in hoc casu appellatio non reperiatur prohibita, merito eius beneficium grauato permittendum est.

Neque obstat fundamentum opposita opinionis, quia licet ei vt viro bono commissum sit arbitrium reductionis, & succedat in locum arbitratoris, à quo non appellatur, per hoc tamen non desinit esse iudex ordinarius, à quo appellare concessum est. Cōfirmatur nostra hæc opinio ex l. 76. ff. pro foc. vbi Paulus ait: Iniquitatem arbitri instituto iudicio corrigi, quo casu appellari posse dubium non est.

FINIS LIBRI PRIMI.

TYPO.